

ובנוגע לפועל:

יש לפרסם ולעורר בכל מקום ומקום ע"ד העבודה המיוחדת דחודש אלול המרומזת בחמשת הראשי-תיבות דתורה תפלה גמ"ח תשובה וגאולה, ובהדגשה מיוחדת בנוגע לר"ת החמישי, ענין הגאולה, כפי שחודרת בכל עניני העבודה, עי"ז שחדורים ונעשים ברוחה של הגאולה (כולל ובמיוחד ע"י לימוד התורה בעניני הגאולה וביהמ"ק), מתוך צפי' וודאות גמורה שתיכף ומיד ממש רואים בעיני בשר ש"הנה זה (המלך המשיח) בא"4.

ובפשטות:

להכריז ולפרסם בכל מקום – בדברים היוצאים מן הלב – שהקב"ה אומר (ע"י עבדיו הנביאים) לכאור"א מישראל „ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה“, ועד שהיום ממש רואים בעיני בשר ברכת הגאולה האמיתית והשלימה.

[ויש להוסיף ולהדגיש שההכרזה והפרסום דכהנ"ל צ"ל גם ע"י אלה שטוענים שעדיין לא נקלט ענין זה (בשלימות) בהבנה והשגה והכרה שלהם, דכיון שגם אצלם ישנו ענין האמונה בשלימות, יכולים (ובמילא צריכים) הם לפרסם הדברים לאחרים החל מבני ביתו (שבודאי אינם צריכים „לסבול" מזה שעדיין לא הונח הדבר בשכלו), וכל אלה שנמצאים בסביבתו, כל אחד ואחת מישראל, ובודאי שע"י ההשתדלות המתאימה יתקבלו הדברים ויפעלו פעולתם, כולל גם אצל המכריז והמפרסם, שיוקלט אצלו בפנימיות וכו'].

(משיחות ש"פ ראה, א' דר"ח אלול תנש"א)

(4) שה"ש ב, ת. שהש"ר עה"פ.

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

ראה

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק כט

(תרגום הפשי)

יוצא לאור על ידי

„מכון לוי יצחק“

כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושבע לבריאה

א. יכול אתה אבל אינך רשאי

„לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וכל נדריך... ותרומת ידך“¹.

מתעכב רש"י על המילים „לא תוכל“ (ולאחר שמפרש „בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר, כדלקמן סעיף ה' – הוא מעתיק שוב את המילים „לא תוכל“) ומפרש: רבי יהושע בן קרחה אומר² יכול אתה אבל אינך רשאי [ובהמשך מביא דוגמא לכך: „כיוצא בו ,ואת היבוס... לא יכלו.. להורישם" יכולים היו אלא שאינך רשאי...“] כפי שיוסבר לקמן בסעיף ב'.

ענין זה – שהביטוי „לא תוכל“ יכול להתפרש „אינך רשאי“ – מצינו כבר קודם בחומש: בספר שמות⁴ נאמר „לא יוכל העם לעלות... (על הר סיני) כי אתה העדתה בנו לאמר הגבל את ההר...“, וכפי שרש"י מפרש על כך „איני צריך להעיד בהם שהרי מותרין ועומדין (=קיבלו התראה על כך) .. ולא יוכלו לעלות שאין להם רשות“; ובדומה לכך מפרש רש"י על הפסוק⁵ „לא תוכל לראות את פני – איני נותן לך רשות“⁶.

[זאת נוסף לעובדה, שלשון זו מופיעה לא אחת גם בפסוקים הבאים, וביניהם אף כמה וכמה מצוות לא-תעשה שנאמרו בלשון זו – כמו בהמשך פרשתנו⁷: „לא תוכל לזבוח את הפסח...“; בפרשת שופטים⁸: „לא תוכל לתת עליך איש נכרי...“; בפרשת תצא⁹: „לא יוכל לבכר...“ „לא תוכל להתעלם“, „לא יוכל לשלחה...“ „לא יוכל בעלה הראשון...“].

תמוה אם כן בענייננו¹⁰: במה שונה הפסוק

- (1) פרשתנו יב, יז.
- (2) ספרי כאן עה"פ.
- (3) יהושע טז, טג.
- (4) יתרו יט, כג.
- (5) תשא לג, כ.
- (6) וראה גם מקץ מג, לב: לא יוכלו המצרים לאכול גו' כי תועבה היא גו'.
- (7) טז, ה.
- (8) יז, טז.
- (9) כא, טז. ג. שם, יט (ושם, כט). כד, ד.
- (10) כן הקשה (על הספרי) גם בתורת כאן, ונשאר בצ"ע.

שלנו מכל המקומות, שדוקא כאן זקוק רש"י להביא את מאמרו של ר' יהושע בן קרחה „יכול אתה אבל אינך רשאי“ – כאילו שפירוש זה „אינך רשאי“, יש בו משום חידוש¹¹?

ויתירה מזו¹⁰: את הראיה לכך שהלשון „לא תוכל“ יכולה להתפרש „אינך רשאי“ לא מביא רש"י מכל אותם מקומות בחומש¹², אלא מזדקק דוקא לפסוק המופיע בנביא¹³!

התמיהה גדולה יותר: כמעט אותו ענין המופיע ברש"י כאן, מופיע גם בפירושו של רש"י בפרשת וילך¹⁴ על המילים „לא אוכל עוד לצאת ולבוא“: „יכול שתשש כוחו... מהו „לא אוכל“? אינו רשאי, שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע“ – ואם כן, היה רש"י כאן יכול להביא דוגמא מפסוק זה המופיע בחומש, בו רש"י עצמו מדייק ומוכיח את הפירוש „יכול אתה אבל אינך רשאי“ – ולא להביא דוגמא דוקא מנביא!

גם צריך להבין:

(א) דרכו של רש"י היא לומר מיד את פירוש המילה או הפסוק, מבלי להציג את השאלה או הקושיא הקיימת בהם – ואם כן, היה עליו לומר בקיצור גם בנידון דידן: „לא תוכל, אינך רשאי“. ואף שזו לשונו של ר' יהושע בן קרחה – הרי אין ענינו של רש"י על התורה להעתיק את מאמרי רבותינו ז"ל בדיוק לשונם, כמדובר כמה פעמים¹⁵.

(ב) הדיוק הידוע: מדוע מביא רש"י את

(11) ודוחק גדול לתרך, דמאחר שזהו הלאו הראשון בלשון „לא תוכל“ הוצרך רש"י לפרש שזהו לשון של אזהרה – כי בדברי ריב"ק לא נאמר שזהו לאו, כ"א רק שהתיבות „לא תוכל“ פירושו „אינך רשאי“ – ובשביל זה, אין צריכים לאמרו של ריב"ק, מאחר שמצינו כ"פ (וגם לפני פרשתנו) ד, לא תוכל פירושו „אינך רשאי“.

(12) בשני כתי" רש"י שתח"י מובא בפרש"י (לפני הדוגמא ד,ואת היבוס גו') „כיוצא בו לא תוכל לזבוח את הפסח יכול אתה ואינך רשאי“ – אבל בדפוס א' וב', רוב כתי"י רש"י (שתח"י) ודפוסים הנפוצים – לא הובאה דוגמא זו. וראה לקמן הערה 55.

(13) נוסף ע"ז שכן הוא גם בת"א כאן „לית לך רשו" (וראה, מצות.. כפי דעת הרמב"ן) (בהשגותיו בסוף הסמ"צ להרמב"ם) לית יב: ואונקלוס תרגם בכולם לית לך רשו.

(14) לא, ב.
(15) ראה ס' כללי רש"י (כפר חב"ד תשמ"מ) פ"ח ס"ב. וש"נ.

ל.ו

נוסף על כללות הענין ד„אחכה לו בכל יום שיבוא“¹, ובפרט לאחר ש„כלו כל הקיצין“², וסיימו כל עניני העבודה (כמדובר כמ"פ), נמצאים בשנה מיוחדת שהר"ת שלה „הי' תהי' שנת נפלאות אראנו“, „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות“,

– וכבר ראו בפועל כו"כ „נפלאות“ הן בנוגע לגאולת הפרט והן בנוגע לגאולת הכלל, כולל ובמיוחד בנוגע לאחינו בנ"י שבמדינה ההיא, שרבים מהם יצאו מן המיצר אל המרחב, הן כפשוטו, והן (ובעיקר) בנוגע להאפשרות לחיות חיים יהודיים ע"פ התורה ומצוותי', ועד שבימים האחרונים ממש (ובאופן דפעולה נמשכת גם בימים אלה) התקיים הכינוס של שלוחי חב"ד (מכו"כ מדינות) במדינה ההיא – שבה נמצאת העיירה והערים ליובאָוויטש, ליאָדִי, ליאָזנא, רוסטוב ופטרבורג, שבהם חיו ופעלו נשיאי חב"ד במשך כו"כ דורות – נתכנסו השלוחים של נשיא חב"ד בדורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר בעיר הבירה של מדינה ההיא (מאסקווא), על מנת להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בהפצת התורה והפצת המעיינות (דתורת חסידות חב"ד) חוצה, שעיי"ו אתי מר דא מלכא משיחא³ –

ובשנה זו עצמה – עומדים כבר בר"ח אלול, חודש החשבון של כל השנה, אשר, הסך-הכל דהחשבון הוא: „עד מתי!“...

היתכן שבסיומם של י"א חדשים דשנת „נפלאות אראנו“, משיח צדקנו עדיין לא בא!?!...

* * *

- (1) נוסח „אני מאמין“ (נדפס בכמה סידורים) – ע"פ לשון הכתוב חבוקק ב, ג. פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין הקדמה לפרק חלק היסוד הי"ב.
- (2) לשון חז"ל – סנהדרין צו, ב.
- (3) אגרת הבעש"ט הידועה – נדפס בכתר שם טוב (הוצאת קה"ת) בתחילתו. ובכ"מ.

כבר נתקיימו כל הסימנים של חז"ל על סוף זמן הגלות וזמן הגאולה, כולל הסימן בילקוט שמעוני¹ (שנתפרסם לאחרונה): "א"ר יצחק שנה שמלך המשיח נגלה בו כל מלכי אומות העולם מתגרין זה בזה, מלך פרס מתגרה במלך ערבי והולך מלך ערבי לארם ליטול עצה מהם כו', וכל אומות העולם מתרעשים ומתבהלים ונופלים על פניהם ויאחזו אותם צירים כצירי יולדה, וישראל מתרעשים ומתבהלים ואומר להיכן נבוא ונלך להיכן נבוא ונלך, ואומר להם בני אל תתיראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם, מפני מה אתם מתיראים אל תיראו הגיע זמן גאולתכם, ולא כגאולה ראשונה גאולה אחרונה כי גאולה ראשונה הי' לכם צער ושעבוד מלכיות אחרי' אבל גאולה אחרונה אין לכם צער ושעבוד מלכיות אחרי'. [ואח"כ ממשיך בילקוט:] שנו רבותינו בשעה שמלך המשיח בא עומד על גג בית המקדש והוא משמיע להם לישראל ואומר ענוים הגיע זמן גאולתכם".

כן תהי' לנו, שמלכתחילה אין מה להבהל כי כבר הובטחנו ש"אל תיראו (גם מלשון הבטחה), הגיע זמן גאולתכם", וכן תהי' לנו, שמשח צדקנו יבוא כבר בפועל ויעמוד כבר על גג בית המקדש ויכריז וישמיע, שמשח כבר בא!

אמן כן יהי רצון.

המאמר בשם אומרו - ר' יהושע בן קרחה¹⁶ - שלא כמו ברוב רובם של פירושי רש"י, בהם אינו מזכיר את שם בעל המאמר? וכמדובר כמה פעמים¹⁷, רש"י עושה זאת רק כאשר איזכור שם בעל המאמר מעניק תוספת הבנה בפירושו.

ב. השאלות על הדוגמא שרש"י מביא לפירוש

בהמשך מביא לכך רש"י דוגמא, בה הוא מאריך לבאר: "כיוצא בו 'את היבוסים יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם', יכולים היו אלא שאינן רשאיין, לפי שכרת להם אברהם ברית כשלקח מהם מערת המכפלה, ולא יבוסים היו אלא חתיים היו אלא על שם העיר ששמה יבוס, כך מפורש ב'פרקי דרבי אליעזר'¹⁸. והוא שנאמר¹⁹: "כי אם הסירך העוורים והפסחים" - צלמים (=פסלים) שכתבו עליהם את השבועה".

המקור לדוגמא זו היא מאמרו של ר' יהושע בן קרחה (ב'ספרי'²⁰), אך שם נאמר בקיצור²¹ "כיוצא בו אתה אומר 'את היבוסים יושבי ירושלים לא יכלו להורישם' יכולים היו אבל אינם רשאים".

הטעם מדוע רש"י אינו מסתפק בלשון קצרה זו, מובן: רש"י מוכרח לבאר לבן חמש למקרא מדוע היו 'אינם רשאים' לכבוש את ירושלים, ולכן מוסיף ומבאר שאברהם כרת ברית שלא יכבשו את עיר היבוסים²².

אך צריך להבין:

16 ולהעיר שבפרש"י ש"ב (ה, ו) לפנינו: ר' יהושע בן לוי.
17 ראה ס' כללי רש"י שם ס"ז ואילך. וש"נ.
18 פרק ל"ז. - גם סיום פרש"י (והוא שנאמר כו') מקורו בפרד"א שם, אלא שבדפוס עם פ' הרז"ל נשמט הפסוק, כי אם הסירך גו"ל!
19 ש"ב ה, ו.
20 פרשתנו עה"פ (ובפרש"י יהושע שם: שנינו בספרי ריב"ק כו').
21 בחזקוני כאן ד, מה שפרש"י בספר שמואל (שם) ואת היבוסים מורעו של אבימלך היו היינו דלא דרבי יהושע"נ. ומשמע שמפרש שלשונו של רש"י, לפי שכרת .. המכפלה" הוא מדברי ר' יהושע. אבל נוסף שצ"ע מנ"ל הא - הרי מפורש בפרש"י יהושע שם: ריב"ק אומר כו' שלא היו רשאיין מחמת השבועה .. לאבימלך.
22 וכן הווקח להוסיף, ולא יבוסים היו כו', שהרי אברהם לקח מערת המכפלה מעפרון החתי (ח"ש כג, ח ואילך).

ג) מדוע מפרש רש"י שהשבועה היתה "כשלקח (אברהם) מהם מערת המכפלה" - דבר שכלל לא מוזכר בחומש (אלא רק בתורה שבעל-פה, במדרש "פרקי דרבי אליעזר") - בה בשעה שמצינו בפירוש בחומש²³ כריתת ברית בין אברהם ובין אבימלך; היה אפוא לרש"י, דוקא מצד פשוטו של מקרא, לפרש כי זו היתה השבועה שלא לכבוש את עיר היבוסים, משום שיבוסים אלו היו מורעו של אבימלך²⁴?

התמיהה גדולה יותר: רש"י בנביאים²⁵ אכן אומר, "לא היו רשאיין מחמת השבועה שנשבע אברהם לאבימלך"²⁶.
ד) מה נוגעת לפשוטו של מקרא ההוספה של רש"י (על לשון ה'ספרי') בסיום פירושו, והוא שנאמר כי אם הסירך .. צלמים שכתבו עליהם את השבועה? הרי אין ענינו של רש"י בפירושו על החומש - לפרש פסוקים בנביאי? ה) "כך מפורש בפרקי דרבי אליעזר" - גם כאן קשה, בדומה למובא לעיל בשאלה ב', לשם מה נחזיק המראה המקום היכן מופיע ענין זה בדברי חכמינו ז"ל? אפילו אם רש"י חייב להדגיש שהענין נלקח מחז"ל (משום שבמקרא עצמו לא מוזכרת שבועה כזו) - היה יכול רש"י לומר, כדרכו בכמה מקומות, "ורבותינו אמרו" וכיוצא בזה. רש"י אינו רגיל לציין את מקור פירושו בדיוק (וכפי שרואים בפירוש זה עצמו של רש"י כאן: רש"י אינו אומר שמאמרו של ר' יהושע בן קרחה לקוח מן ה'ספרי'²⁷).

23 וירא כא, כג ואילך. וראה רש"י דברים ב, כג.
24 פרש"י ש"ב שם. שופטים א, כא. ובפרש"י יהושע שם, ובני אותו מחוז מפלשתים היו".
25 ביהושע שם. ועד"ז בשופטים וש"ב שם.
26 אלא שיי"ל כי השבועה לאבימלך היתה רק, לפני ולנכדי" (ובפרש"י וירא שם, ע"כ רחמי האב כו") - ומוכרחים לומר שבימי יהושע, עדיין הי' נכדו קיים" (כפרש"י שופטים שם. וראה מכילתא ר"פ בשלח. ב"ר פנ"ד, ב. חולין ס, ב ובפרש"י שם) - ולכאורה קשה לומר (בפש"מ*) שקרה נס כזה שהאר"י ימים כ"כ (וראה רש"י לך טו, טז).
27 אף שכותבו בפירושו ליהושע (ראה שוה"ג להערה הקודמת).

(* ומ"מ הביאו רש"י בפירושו לנ"ך - שאינו ע"ד הפשט כ"כ כמו פירושו עה"ת (ראה ס' כללי רש"י הנ"ל פ"כ ט"ג (בהוצאת תנש"א -9' ט"ט) וש"נ).

הוספה

בשורת הגאולה

א.

עם זיינען שוין מקויים געוואָרן די סימנים אין חז"ל אויף סוף זמן הגלות און זמן הגאולה, כולל דעם סימן אין ילקוט שמעוני¹ (וואס איז נתפרסם געוואָרן לאחרונה): „א"ר יצחק שנה שמלך המשיח נגלה בו כל מלכי אומות העולם מתגרין זה בזה, מלך פרס מתגרה במלך ערבי והולך מלך ערבי לארם ליטול עצה מהם כו', וכל אומות העולם מתרעשים ומתבהלים ונופלים על פניהם ויאחזו אותם צירים כצירי יולדה, וישראל מתרעשים ומתבהלים ואומר להיכן נבוא ונלך להיכן נבוא ונלך, ואומר להם בני אל תתיראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם, מפני מה אתם מתיראים אל תיראו הגיע זמן גאולתכם, ולא כגאולה ראשונה גאולה אחרונה כי גאולה ראשונה הי' לכם צער ושעבוד מלכיות אחרי' אבל גאולה אחרונה אין לכם צער ושעבוד מלכיות אחרי'." [און דערנאָך איז ער ממשיך אין ילקוט:] שנו רבותינו בשעה שמלך המשיח בא עומד על גג בית המקדש והוא משמיע להם לישראל ואומר ענוים הגיע זמן גאולתכם."

כן תהי' לנו, אַז מ'האָט מלכתחילה ניט וואָס צו זיך שרעקן וואָרום מ'האָט שוין די הבטחה אַז „אל תיראו (גם מלשון הבטחה), הגיע זמן גאולתכם",

וכן תהי' לנו, אז משיח צדקנו זאָל בפועל קומען שוין און שוין שטיין על גג בית המקדש און מכריז ומשמיע זיין, אַז משיח איז שוין געקומען!

אמן כן יהי רצון.

(משיחות ש"פ ראה, מבה"ח אלול תש"נ)

1) ישע'י רמז תצט.

ג. הסיבות השונות לשימוש התורה בביטוי „לא תוכל"

ויש לומר הביאור בכל זה:

בדרך הפשט מסתבר לומר, כי במקום בו התורה גזרת איסור בלשון „לא תוכל" – על אף שאז הפירוש „לא תוכל" הוא „אינך רשאי" – עם זאת, אין זה שולל את הפירוש הפשוט של „לא תוכל", שאין יכולת לעשות זאת.

כלומר: אין הכוונה כי בעצם העובדה שהתורה אסרה על האדם לעשות דבר מסויים, בזאת ניטלה ממנו האפשרות לעשותו²⁸ – כי מבחינה זו אין הבדל בין איסורים אלו לשאר איסורי התורה; ומכך שרק במקומות ספורים אסרת התורה בלשון „לא תוכל" וכדומה, מובן, שאי-האפשרות לעשות את האיסור (היא לא בגלל הציווי, אלא), מצד סיבה אחרת.

ודבר זה יתכן בכמה אופנים, ולדוגמא²⁹:

א) זהו ענין שלאחר שהתורה אסרה לעשותו – אין מעשה האדם יכול לגרום שהוא יחול בפועל. וכמו בדיני ירושה „לא יכול לבכר את בן האהובה...³⁰ – אפילו אם האב רוצה לבכר את „בן האהובה" הוא לא נעשה בכך בכור³¹; או כאשר התורה אסרת לגרש אשה, לא יוכל לשלחה...³² – הרי אפילו אם הוא משלח אותה עליו להחזירה³³.

ב) זהו דבר שאינו תלוי ברצונו – כמו שנאמר למשה על ראיית פני ה': „לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי"³⁴; או בדיני מלך: „לא תוכל לתת עליך איש נכרי...³⁴ – שטעם לכך הוא כפי שהתורה ממשיכה³⁵; והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה... והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו... לשמור את כל דברי התורה הזאת... – שכל זה לא יתכן אצל, איש נכרי אשר לא אחיז הוא";

28) ראה באר יצחק על פרש"י כאן.

29) בהבא לקמן ראה גם הכתב והקבלה פרשתנו עה"פ – וראה לקמן הערה 52 עוד אופן שנאמר „לא תוכל".

30) תצא כא, טז.

31) ראה ספרי תצא שם „אינו מוכר". וראה השגות הרמב"ן, שבהערה 13 (ושם, ד, כן כל המקומות שבא בהן בתורה לא יוכל לעשות").

32) שם כב, יט (ועד"ז שם, כט).

33) ראה גיטין ז, א (וש"ג), עמוד והחזיר".

34) שופטים ז, טו.

35) שם, יח"ט.

36) וילך לא, ב.

37) פרש"י שם.

38) יתרו יט, כג.

39) פרשתנו טו, ה.

40) פרשתנו יב, יא. שם, יג.

41) תצא כב, ג.

42) תצא שם, א.

לבטל את חילול השם שבדבר⁶⁵].

סוף-סוף בכל זאת עדיין אין זה „חלק“: מכיוון שהיו יבוסיים חיים שכן ידעו מהשבעה (ואמרו לדוד „לא תבא הנה כי אם הסירך...“) – הרי כלפיהם, מה הועילה הסרת העורים והפסחים?

לכן צריך רש"י לציין לפרקי דרבי אליעזר – „כך מפורש בפרקי דרבי אליעזר“: בפרקי דרבי אליעזר, לאחר שמסופר אודות שבועת אברהם... נאמר „ואחר כך קנה (דוד) את עיר היבוס לישׂראל⁶⁶ בכתב עולם לאחוזות עולם.. שש מאות שקלים...“; ומכיוון שדוד קנה את עיר היבוס בכסף מלא⁶⁷, הרי זה ביטל כל טענה

תגדעון“ – ראה גם רד"ל לפרד"א שם (ולגירסת הערוך (ערך עיר) והרד"ק (ש"ב שם) – כן מפורש בפרד"א שם: שבואי נפש דוד שונא מלשמוע ומלעבוד עבודת אלילים). ועפ"י יומתק זה שלא הביא רש"י כאן מה שכתב בפירושו לש"ב שם ד, „העורים והפסחים“ היו „על שם יצחק ויעקב כו“ – כי כאן ההדגשה שהיו פסילים של ע"ז. (65) ראה גם ח"י ופ"י מהר"ק על פרש"י כאן. רד"ל שם. ועוד.

(66) תיבה זו, לכאורה י"ל שהיא מדגישה עוד ענין – מלכות ישראל, לא אחות איש* מבנ"י (דוד) שנמצאת במלכות היבוס – משא"כ בקנין מערת המכפלה שלא מצינו שכתב אברהם מלכות בני חת (ונפק"מ בנוגע למסים, דינא דמלכותא, דיני המלך דפורץ גדר וכו' בארץ מלכותו וכו').

ועפ"י י"ל במש"כ בפנים (ובהערות). ואכ"מ. וראה בארוכה בכ"ז לקו"ש ח"ל ע' 82 ואילך. (67) דה"א כא, כביד.

(* כמפורש בהמשך והלשון שם „לקח מכל שבט כו“.

איוו-שתהיה מצד היבוסים על עיר ירושלים⁶⁸.

ט. הזכרת בעל המאמר – מענה לשאלת תלמיד ממולח

על פי כל הנ"ל יש לבאר מדוע מביא כאן רש"י את המאמר בשם אומר – ר' יהושע בן קרחה:

תלמיד „ממולח“ יכול הרי לשאול: מכיוון שליהודי יש מצוה לאכול מעשר וקדשים... – כיצד יוכל הוא להסביר לעצמו שבמצב שהוא אנוס ונבצר ממנו ללכת לירושלים, הרי משום כך „לא תוכל לאכול“ אפילו „בשעריך“?

אומר רש"י, כי מאמר זה אמר ר' יהושע בן קרחה: ממאמריו הידועים⁶⁹ של ר' יהושע בן קרחה הוא – „למה קדמה פרשת „שמע“ ל„והיה אם שמוע“? כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואחר כך מקבל עליו עול מצוות.“

וזהו ההסבר בענינינו: לפני שיהודי מקבל עליו עול מצוות, צריכה להיות אצלו תחילה קבלת „עול מלכות שמים“, העול של מלך מלכי המלכים הקדושי-ברוךהוא, שהוא ציוה „לא תוכל לאכול בשעריך... כי אם לפני ה' אלקיך תאכלנו במקום אשר יבחר ה' אלקיך בו.“

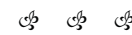
(משיחת ש"פ ראה תשכ"ז)

(68) ראה לקו"ש ח"י ע' 62 ואילך. וראה ע"ד ההלכה לקו"ש [המתרגם] חט"ז ע' 112 שוה"ג להערה 45. וש"נ. (69) משנה ברכות רפ"ב – בנוגע לענין הכי מפורסם: קבלת עול מ"ש וכו', מצות ק"ש וכו'.

לזכות

כ"ק אדונונו מורנו ורבינו מלך המשיח

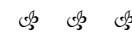

ויה"ד שעי"י קיום הוראת

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח (בשיחת ב' ניסן ה'תשמ"ח)

להכריז **יחי**, יקויים הבטחתו הק',

שההכרזה תפעל **ביאת דוד מלכא משיחא**

יחי אדונונו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

אך אין זה ביאור מספיק – כי:

(א) לפי זה, אין הראיה דומה לנידון: הרי בדוגמא שרש"י מביא, ואת היבוסים .. לא יכלו... להורישם, יכולים היו אלא שאינן רשאין, האיסור לא התחדש במילים „לא יכלו“ שבפסוק זה, אלא נבע מחמת השבועה שהיתה קודם!

(ב) למרות שלא מופיע בתורה לפני כן לאו מפורש על אכילת מעשר וכו' בחוק, עם זאת, הרי האיסור על כך ידוע מציווי קודם שנאמר בלשון עשה⁴³, „והבאתם שמה .. ואכלתם שם גו' – כך שה„לא תוכל“ כאן, אינו שונה לכאורה משאר המקומות בהם התורה אומרת „לא תוכל“ בקשר לאיסור שנאמר כבר קודם.

(ג) מכיוון שלפי פירוש זה הביטוי „לא תוכל“ מתאים, בסופו של דבר, לגבי כל לאו – מדוע משתמשת התורה בלשון „לא תוכל“ דוקא לגבי לאו זה⁴⁴?

ה. רש"י מבהיר את הקושי בפירושו הקודם

הדבר יובן בהקדם הביאור בדיבור הראשון של רש"י בפסוק זה: „לא תוכל, בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר“.

את הלשון „ליתן לא תעשה...“ אומר רש"י בעוד שלוש מקומות בפרשתנו בסמיכות לפסוקנו: (א) „השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה – ליתן לא תעשה על הדבר“⁴⁵. (ב) „השמר לך פן תעזוב את הלוי...“

(43) פרשתנו יב, וז'.

ואף שפסוק זה מדבר בשילה (רש"י שם, יא. וראה רש"י שם, ה), והעשה בנוגע לירושלים נאמר רק לקמן (פסוק יח) „כי א לפני ה'א תאכלנו גו'...“ – הרי: (א) בפרש"י (שם, ו) דמש"נ שם, מעשרותיכם" כולל „לאכול לפני מן החומה" (שבפשוטות קאי על ירושלים). (ב) ועוד ועיקר: מפשוטות לשון רש"י כאן „ליתן לית על הדבר" מוכת, ש„הדבר" כבר נאסר לפניו (וכמ"ש ברא"ם וגו"א כאן). ובפשוטות י"ל שמוכן הוא במנש"כ מהציווי „ואכלתם שם" בנוגה לשילה.

(44) ראה ע"ד ההלכה ספרי דבי רב ל ספרי פרשתנו כאן. (45) יב, יג.

(* ולהעיר שעי"ד ההלכה לא נמנה כלל מ"ע לאכול מעשר שני בירושלים (רק לאו שלא לאכול חוץ מן החומה). ובמ"ח (מצוה תמב), „שיד" מ"ע מוטל שיאכל בירושלים .. לא שמענו מכל הראשונים“ (אבל ראה ריטב"א מכות יט. טו. ב). ואכ"מ. (**) ולהעיר. שלשון רש"י ברמב"ן שם „לפנים מן המחיצה“

– ליתן לא תעשה על הדבר⁴⁶. (ג) את כל הדבר אשר אנכי מצוה... תשמרו לעשות – ליתן לא תעשה על עשה האמורים בפרשה⁴⁷. אך דוקא בפסוק שלנו מאריך רש"י בלשונו – „בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר“⁴⁸.

ויש לומר הביאור בזה – בפשוטות: בשאר שלושת המקומות, הפסוק לא בא רק להוסיף לא תעשה – שכן ישנם פרטים נוספים המתחדשים באותם פסוקים: (א) „השמר... פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה – אשר יעלה בלבך, אבל אתה מקריב על פי נביא...“ (פירוש רש"י). (ב) „השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימך על אדמתך – אבל בגולה אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל“ (פירוש רש"י). (ג) „את כל הדבר... תשמרו לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו“.

אמנם בפסוק שלנו „לא תוכל לאכול בשעריך...“ – „בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר“ – הפסוק בא אך ורק כדי להוסיף לא תעשה⁴⁹.

אך זה עצמו דורש ביאור: לשם מה נחוצה ההדגשה שכל כוונת הפסוק היא רק „ליתן לא תעשה“?

– ולכן מסתבר לומר, שכאן הכרחי ה"לא תעשה" כשלעצמו (כי בניגוד לשאר המקומות, בהם הדבר נועד רק על מנת להוסיף בחזמורת הדבר, בעונש וכו', הרי –) בענינינו יש הדגשה מיוחדת דוקא בלאו המפורש, ולכן ישנו על כך פסוק מיוחד.

1. „לא תוכל“ – אין כל מצוה לאכול קדשים מחוץ לירושלים

ויש לומר הביאור בזה:

(46) שם, יט.

(47) יג, א.

(48) ראה גם רא"ם ומשכיל לדוד כאן.

(49) בפרש"י תבא (כו, יד) שמהכתוב „לא תוכל לאכול בשעריך“ למדין אזהרה ל„אכילת טומאה“. אבל נוסף על מ"ש הרא"ם כאן ד, „עיקר הלאו הזה ופירושו אינו אלא אזהרה לאכול חוץ מן החומה“ – הרי מזה שרש"י מביא רק לקמן בפ' תבא ולא בפרשתנו על אחר, מוכת, שפשוט"מ הדכתובים דפרשתנו מכריח ר' ד, בא הכתוב ליתן לית כו", ולא שיש כאן דין חדש (וראה ס' כללי רש"י פ"ד סי"ב יג. (בהוצאת תנש"א – סי"ט כו). (וש"ג). ועוד).

לאכול „בשערך“, אפשרות העלולה לנבוע מאותה סברא כאילו קיימת מצוה לאכול בכל מקום מעשר וקדשים... כנ"ל; ועל זה מחדש הפסוק: „לא תוכל .. אינך רשאי“ – האזהרה שוללת את ה„יכולת“ מנקודת המבט של המצוה שבכך. כלומר: בלאו זה מחדש הפסוק, כי מחוץ לירושלים אין כל מצוה של אכילת מעשר וקדשים...

ועל פי זה מובן גם, מדוע רש"י מביא את הדוגמא דוקא מהנביאים („ואת היבוסים...“) – משום שדוקא הדוגמא שם תואמת את החידוש בפסוק שלנו:

כיבוש ה„יבוסים יושבי ירושלים“ הוא לכאורה ציוויו⁵³ – „והורשתם את כל יושבי הארץ... וישבתם בה... והתנחלתם את הארץ...“ – ובמילא העובדה ש„יכולים היו“ נבעה לא רק מצד הגבורה הגשמית של בני ישראל⁵⁴, אלא מצד ציוויו השם – וזאת באה התורה להבהיר, כי מצד השבועה „לא יכלו להורישם“, „שאינן רשאין“, כלומר, העובדה ש„לא יכלו – אינן רשאין“ באה מצד השבועה, שמחמתה הציוויו על כיבוש הארץ מלכתחילה לא חל בנוגע ליבוסים [בדומה לעניינינו אשר „לא תוכל לאכול בשערך“, מגלה כי „בשערך“ לא קיימת מצוה⁵⁵ אכילת מעשר...].

2. חשש מחילול השם

אך לכאורה לגמרי לא מובן: כיצד יתכן לומר שמצד השבועה לבני חת לא יחול ציוויו

53) מסעי לג, נב ואילך (ועוד).

54) ראה פירוש"א שם: והלא היו ישראל כחול השם.

55) ואולי יש לברר הגירסא בפרש"י (ראה לעיל הערה 12) שהובאה דוגמא „לא תוכל לזבוח את הפסח“ – ע"פ משנת במק"א (לקו"ש חכ"ח ע' 72 ואילך) שפסח מצרים לא ה' לו דין קרבן, כ"א רק „זבח“ שכא"א שחט בביתו דוקא כולו ולכן היתה קס"ד שיכולים להביא פסח בטומאה (בהעלותך ט, ו ואילך) – כי השבו דוה שפסח דורות מקריבים ע"ג המזבח הוא רק ענין נוסף בתפסח (ע"ש באורך ובהערה 46 שם), ועד"ו בנדודי, שהוצרך הכתוב להזהיר, „לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שערך גו" – לשגול ה„מצוה ייכולת“ לזבוח את הפסח באחד שערך (כמו פסח מצרים*), ומשמיענו כזה, ש"באחד שערך" מלכתחילה אין מצוה לזבוח הפסח.

* להעיר גם מחוקקני עה"פ (סו. ה), „לא תוכל לזבוח את הפסח“.

השם לכבוש את כל ארץ ישראל – אדרבה, ציווי השם לאחר מתן תורה אמור לבטל⁵⁶ את ההתחייבות שמצד השבועה לפני זה!

והביאור בזה:

למרות שמצד הדין לא היה לשבועה כל תוקף (עקב ציווי השם לכבוש את ארץ ישראל)⁵⁷ – אף על פי כן, מכיוון שלפי דעת היבוסיים כן היה לשבועה תוקף, הרי אם בני ישראל לא יתחשבו בשבועה זו, ייווצר מכך חיילול השם. ולכן „לא יכלו .. להורישם .. שאינן רשאין“ – כי מצד הענין של חילול השם נהגו בני ישראל כאילו יש לשבועה זו תוקף.

[ובדומה למה שמצינו לגבי הגבעונים, אשר „ויכרות להם ברית לחיותם וישבעו...“⁵⁸, ולכן „לא נוכל לנגוע בהם“⁵⁹ – כי עם היות אשר „לא חיילה שבועה עילויהו כלל“⁶⁰ (=לא חלה עליהם השבועה כלל), שכן הגבעונים רימו את בני ישראל, עם זאת, „לא קטלינהו (=לא הרגום) משום קדושת השם“⁶⁰].

ועל פי זה יש לברר, מדוע רש"י מפרש שהשבועה היא (לא שבועת אברהם לאבימלך, אלא) כריתת הברית „בשלקח מהם מערת המכפלה“ – משום שזה מגדיל יותר את חילול השם שבדבר (אילו לא היו נוהגים בני ישראל לפי שבועה זו):

בהתאם לברית שנכרתה עם בני חת, העדר כיבוש ירושלים מהווה תנאי בקנין של מערת המכפלה. נמצא, כי אילו לא היו שומרים שבועה זו, היה (לדעת היבוסים) מתבטל למפרע קנינו של אברהם במערת המכפלה⁶¹, ובמילא

56) וראה רד"ל לפירוש"א שם את צו.

57) והלאו דלא תחיל ביטל השבועה תיכף בכניסתם עוד קודם שבע שבטו.

58) יהושע ט, טז.

59) שם, יט.

60) גיטין מז, א. רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"ה.

61) ראה גם פ"י תולדות אדם לספרי כאן.

ואף שאמר אברהם, „אטלנה מן הדין“ (רש"י ח"ש כג, ד), וכמו שהקשה בתולדות אדם שם ושם, שהקני' היתה רק לזוהא דמילתא“. וראה גם לקו"ש ח"י ע' 62 ואילך) – הרי ע"ד הפשט, ע"י הבטחת הקב"ה לאברהם עדיין לא נקנית לו הארץ בפועל (כמשנת' בלקו"ש ח"ט ע' 146'7 (וראה שם ע' 204 ובהערות שם). וראה שם ע' 150 ואילך ביאור בלשון רש"י, „אטלנה מן הדין“*).

* ע"פ המבואר לקמן הערה 66 שקנין מערת המכפלה ה'

היו האבות והאמהות קבורים בקבר לא להם!⁶² וכדי לחסוך את חילול השם הזה – שהיבוסיים יאמרו שלבני ישראל לא אכפת שהאבות והאמהות קבורים בקבר לא להם – לכן „לא יכלו .. להורישם“.

ת. צעדים שנקטו כדי למנוע חילול השם

אך רש"י אינו יכול להסתפק רק בכך – משום שה„בן חמש למקרא“ הרי ישאל: מכיוון שמצד חילול השם היה אסור לבני ישראל לכבוש את עיר היבוסים – אם כן כיצד סוף־סוף כבשו אותה?⁶³

לכן חייב רש"י לסיים: „והוא שנאמר כי אם הסירך העורים והפסחים צלמים שכתבו עליהם את השבועה“: דוד המלך הסיר את הצלמים, הפסלים שעליהם נכתבה השבועה, ובאופן זה התבטל זכרון השבועה (וכמוכן בפשטות, כי לאחר שעברו בערך שמונה מאות שנה מאז כריתת הברית עם בני חת, היה ניתן לבטל בקלות את זכרון השבועה על־ידי הסרת ה„צלמים שכתבו עליהם את השבועה“).

[וזהו הדיוק במה שנאמר „כי אם הסירך העורים והפסחים, צלמים שכתבו עליהם את השבועה“: כאן לא היה צורך להסיר את השבועה עצמה – שכן השבועה בטלה גם מבלעדי זאת, תקפה הוטה; היה צריך רק להסיר את הצלמים⁶⁴ שעליהם נכתבה השבועה, כדי

62) ואולי י"ל דשייך גם לבעלות בני"א על א"י – כי הנחלה הראשונה של עם ישראל בא"י היתה צ"ל באופן „שאין אה"ע יכולין .. לומר גזולין הם בידכן“, שזה נעשה ע"י קניית אברהם דוקא (ב"ר פ"ט, ז). וראה לקו"ש חכ"ח ע' 91.

63) משא"כ להפירוש שנאמר מצד השבועה לאבימלך – הרי „בימי דוד כבר עברו הדורות שהזכרו בהשבועה“ (רש"י ש"ב ה, ח. וראה רד"ק שם, ו) (וכן ביהושע טו, טז).

64) חוקוני פירשתנו כאן. ועוד. – וברש"י סוטה י, רע"א: לפי שהם עברו על השבועה תחלה. – וראה לעיל הערה 26.

65) ואולי מרמז רש"י בתיבה זו, שה' בזה גם ענין של ביטול ע"ז (כציווי בפרשתנו יב, ג), ועוד, ופסלי אלקיהם רק נל הבעלות הפרטית (ולא הבעלות הכללית. דמלכות בני חת) – יש לומר. שכוונת אברהם היתה באם ימכרו לו הבעלות הפרטית דמערת המכפלה הרי טוב; ובאם לאו, הרי בזה אינלא מילתא שנעתה כבר בא הומו לקיום ההבטחה, „לזרעך אתן את הארץ הזאת“. ויקח מנתו וגם הבעלות הכללית. ואכ"מ. וראה לקו"ש ח"ט ע"ז ט"ז וואילך.

כאן הרי מדובר אודות מעשר וקדשים... שאכילתם הינה מצוה. לכן, בלימוד בדרך הפשט היה ניתן לפרש, כי הציווי להביאם ולאוכלם בירושלים, היא מצוה נוספת על מצות אכילת מעשר וקדשים... באופן כללי. זאת אומרת, היה ניתן לומר שאלו הן שתי מצוות שאינן תלויות זו בזו: (א) אכילת מעשר וקדשים... (ב) אכילתם בירושלים, „במקום אשר יבחר ה'“⁵⁰;

ולכן, אם מישוהו אנוס ואינו יכול לאכול את המעשר או את הקדשים בירושלים, היה עולה על הדעת לומר⁵¹, שהוא (יכול, ואדרבה –) חייב לאכול במקומו „בשערך“, כדי לקיים על כל פנים את מצות אכילת מעשר וקדשים... – ועל כך „בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר“ – שהאכילה בירושלים אינה מצוה נוספת, כי אם תנאי מעכב: אסור לאכול במקום אחר.

וכך מתבאר המשך הדברים בפירוש רש"י: תחילה הינו מפרש את הכוונה הכללית בפסוק „(בא הכתוב) ליתן לא תעשה על הדבר“, ולאחר מכן הוא מפרש את המילים „לא תוכל“, – „יכול אתה אבל אינך רשאי“, כי לאחר שידועים אשר „בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר“ – מובן כבר מדוע אומרת התורה איסור זה בלשון „לא תוכל“.

והביאור בזה:

במילים „יכול אתה“ אין כוונת רש"י רק ליכולת הגשמית לאכול מחוץ לירושלים – כי מהו החידוש בכך?! – אלא ל„יכולת המצוה“⁵²

50) כבכתוב שלאח"ז כאן – יב, יח (וראה גם שם, יא).

51) ראה גם גוי"א כאן.

52) ראה צפע"נ עה"ת כאן (ועוד), ד, כ"מ דנאמר לא תוכל ר"ל דאף גרם לזה אסור .. עדיין ליכא לאו" (וראה שם האופנים שאינו חייב גבי מעשר). ולהעיר ממלבי"ם כאן שהלשון „לא תוכל“ בא „לרוב במקום שבענין אחר יוכל לעשות כן .. נגד מ"ש שבעת היתר הבמות יוכלו לאכול שלמים בכ"מ עתה .. לא תוכל כו"מ* – וראה פרש"י תבא (שם), „לא תוכל .. בפסולי המוקדשים בשערך תאכלנו .. אבל זה לא תוכל לאכול דרך אכילת שערך האמור במקום אחר“.

* ומה שלא פירש רש"י כן – י"ל. משום שהייתר הבמות שייך (בניקוד) להקדבת השלמים ולא לאכילתם. וא"כ הול"ל „לא תוכל“ גבי איסור ההעלאה, בכל מקום (לעיל פסוק יג). ועד י"ל ואכ"מ.